

licenciaatsverhandelingen

willy mertens

Kommunikatieve aspecten van avant-garde muziek : Vergelijking tussen de syntactische en interparametrische muziekkommunicatietheorie

Fac. Soc. Wet., CeCoWe, Leuven, 1975, 113 blz.
(Promotor : Prof. Dr. G. Persoons)

Een belangrijke aanleiding voor deze studie was de vaststelling dat de kunstmuziek van vandaag, of althans een groot gedeelte ervan niet «zinnig» is voor vele mensen. Er is met andere woorden weinig begrip en belangstelling voor hetgeen de componist te zeggen heeft ; er is weinig respons terwijl communicatie toch een wederzijdse beïnvloeding is, geen eenzijdig proces.

Natuurlijk zijn er in het verleden onbegrepen kunstenaars geweest, maar een communicatiestoornis van deze omvang lijkt een betrekkelijk recent verschijnsel.

Naast te onderzoeken sociale oorzaken komt het ons voor dat één van de belangrijke oorzaken ligt in de formulering van de muzikale boodschap zelf, in het nieuwe ervan. Want al kan men niet spreken van een overdonderend succes van traditionele klassieke muziek (in de ruime betekenis de muziek die doorheen de tijden een soort vaste waarde verworven heeft ; in de enge betekenis de muziek uit de klassieke periode), toch is deze muziek meer «communicatief» dan heel wat moderne en avant-garde muziek. (Algemeen betekent avant-garde : stromingen in de kunstwereld die nieuwe wegen zoeken en hiervan getuigenis afleggen in kunstvormen die breken met de gevestigde artistieke beginselen. De huidige avant-garde muziek is een deel van de muziek na 1950). Vanuit deze vaststellingen dringt zich natuurlijk de vraag op wat en welke de communicatieve mogelijkheden zijn van muziek in het algemeen en van avant-garde in het bijzonder.

Dit probleem vormt het onderwerp van deze eindverhandeling. Het werd op de volgende manier behandeld :

Wanneer we over muziekkommunicatie spreken dan zijn we verplicht de twee begrippen «communicatie» en «muziek» nader te omschrijven en te zien of deze samengebracht een zinvol gegeven zijn. Al vlug zal blijken dat we het begrip «communicatie», zoals dat geïnterpreteerd wordt in de algemene communicatieleer moeilijk rechtstreeks kunnen toepassen op het fenomeen muziek, gezien haar bijzondere aard. Vandaar dat we moeten zoeken naar een andere inhoud voor hetgeen we muziekkommunicatie noemen. Dit brengt ons bij twee vooral te onderscheiden muziekkommunicatie-typen.

De eerste theorie beschouwt muziekkommunicatie vanuit intern muzikaal standpunt, dit wil zeggen vanuit de muziek zelf.

Dit standpunt wordt extreem ingenomen door de *syntactische* theorie die het communicatief zijn van muziek volledig beschouwt

vanuit de interne muzikale syntaxis, de muzikale vormen, enz.. Aan de hand van de informatietheorie werd het systeemkarakter van deze theorie verduidelijkt.

Naast deze syntactische communicatietheorie wordt een tweede communicatietype behandeld, namelijk de interparametrische theorie. Deze beschouwen we als een onderscheiden richting van de muzikale avant-garde na 1950 en ze staat oppositioneel tegenover de syntactische theorie.

Dit oppositioneel karakter situeert zich zowel op het vlak van de directe muzikale opvattingen als op dat van een aantal ideologische opvattingen (waarover dadelijk meer).

Na een uitgebreide voorstelling van deze theorieën in deel I en II maken we in deel III een systematische vergelijking tussen de syntactische en de interparametrische muziekkommunicatieopvatting en dit vanuit drie onderscheiden aspecten :

- a. vanuit de muzikale elementen,
- b. vanuit de muzikale uitvoering,
- c. vanuit de opvatting over muziekkommunicatie.

Met deze systematische vergelijking wordt het duidelijk dat het probleem van muzikale communicatie niet enkel vanuit de muzikale syntaxis kan opgelost worden maar dat er ook andere elementen zoals de muzikale uitvoering (relaties tussen componist, uitvoerder(s) en publiek) en de heersende esthetische opvattingen van belang zijn voor een zinvol begrijpen van de communicatieve mogelijkheden van de muziek. Met andere woorden : wij opteren voor het onderzoeken van de globale context (creatie, structuur, uitvoeringspraktijken enz...) waarin muziek zich ontwikkelt.

Enkel vanuit deze totaal-analyse kunnen we nagaan welke haar communicatieve mogelijkheden zijn.

Het voorgaande is in feite een ondermijning van de uitspraak «muziek is de kunst der klanken». Deze uitspraak is vals in die zin dat zij muziek wil voorstellen als een neutraal cultuurproduct dat niet waardegebonden is. Uit het voorgaande mag duidelijk geworden zijn dat er wel een ideologische achtergrond kan bevat zijn in de manier waarop de muzikale elementen aangewend worden in de relaties tussen componist-uitvoerder(s)-publiek (bijvoorbeeld eenzijdig autoritair, participatief, enz...) en vooral in de onderlinge esthetische opvattingen (bijvoorbeeld integrerend of conflictuerend).

Uit de systematische vergelijking tussen syntactische en interparametrische muziek blijkt dat de interparametrische muziek op drie verschillende vergelijkingsniveaus stellingen inneemt en opvattingen verdedigt die afbreuk doen aan de syntactische opvattingen en stellingen.

Op het niveau van de muzikale elementen kunnen we stellen dat de syntactische theorie een coderende rol vervult. Hiermee bedoelen we dat, precies door het feit dat de muzikale elementen op bepaalde manieren gecombineerd worden binnen een bepaalde stijlopvatting, er een muzikaal verwachtingspatroon ontstaat bij de luisteraar die aldus het muzikale werk gemakkelijker kan «volgen». Het aanwenden van de muzikale parameters binnen een bepaald normatief systeem duidt op de «codering» van de

elementen.

Deze codering moet bij de interparametrische muziek plaatsmaken voor een de-codering van de elementen. Het code-element is hier omzeggens niet meer aanwezig en dit leidt tot het niet-voorspelbaar karakter van deze muziek. De muzikale parameters worden eerder gelijkwaardig aangewend. Dit leidt tot het grootste communicatieve probleem van deze muziek, tenminste als de luisteraar zich wil vastzetten op dit voorspelbaar karakter van syntactische muziek. Tegenover dit gecodeerd aanwenden van de muzikale parameters gebruiken de avant-gardisten een veel grotere verscheidenheid van muzikale elementen die zij niet hiërarchisch, niet gecodeerd verbinden (of tenminste niet in zulke sterke mate). De luisteraar zal dus (voor een groot deel) moeten afzien van zijn drang om telkens muziek in haar evolutie te willen voorspellen.

Hiernaast moeten we stellen dat het dikwijls niet de bedoeling is van vele avant-gardisten «communicatieve» muziek te creëren. Hun gedecodeerde muziek zou dan enkel een reflecteren zijn van de teloorgang van het geestelijk en moreel houvast van de chaotische en tegenstrijdige filosofische en politieke meningen van onze tijd.

«Communicatief» is dan niet meer het feit een «mooi» volgbaar muzikaal produkt af te leveren, maar precies het muzikaal reflecteren van het conflictuerende van deze tijdsgeest aan de hand van (door middel van) muziek. Op die manier geeft deze muziek geen

houvast meer : er is geen volstrekt overwicht van één toonsysteem, er is geen intense verbondenheid van de muziek met de verwachtingen van de luisteraar. Hierdoor vervalt ook de intense psychologische betrokkenheid van de luisteraar op de muziek. Op deze manier wordt avant-garde muziek een uitdrukking van een tijds-klimaat en kan men duidelijk een relatie vaststellen tussen muziek en ideologie. De vraag is of deze muziek een bewustmakingsproces op gang kan brengen of tenminste ondersteunen en of zij zich niet schuldig zal maken aan een te ver doorgedreven elitarisme waardoor zij moeilijk haar opvattingen zal kunnen overbrengen naar andere maatschappelijke groepen. De tijd zal uitwijzen of deze «nieuwe» muziek een maatschappelijk kritische rol zal kunnen vervullen die meer mensen zal bereiken dan de elitaire groepen waarbinnen zij tot nu toe opereert.

Willy MERTENS

BIBLIOGRAFIE

- CAGE, J., *Silence*, Middletown, Conn. Westbeyan University Press, 1961.
KNEIF, T., *Some non communicative aspects in music*, International review of the esthetics and sociology of music, volume V, nr. 1, 1974.
MEYER, L.B., *Music, the arts and Ideas*, The University of Chicago Press, 60637, Chicago, 1967.
MEYER, L.B., *Emotion and meaning*, The University of Chicago Press, 60637, Chicago, 1970.
MOLES, A., *Information theory and aesthetic perception*, University of Illinois Press, London, 1966.

(ADVERTENTIE)

DELGAY

**audio-visueel didactisch materiaal
C.C.T.V.**

**koningsstraat 219, 1030 brussel
tel. 02. 219 14 59**